MONITOR

Na R. P. 1777.
Nro: CIV.
Dnia 27. Grudnia

I.

Cernitur egregius lapis hic, cui nomen Achates, Luc.

Dicite Pierides: non omnia possumus omnes. Virg.

ACHatek, albo iako inni go zowią Gagatek, po łacinie *Achates*, między innemi kamieńmi, nie bez przyczyny uniwersalnym nazwać się może, gdyż on ieden nie zliczonych ma w sobie rzeczy wzory y obrazy. *Pliniusz* o nim pisze, iż ksztalty rzek, gaiow, bydląt,

Hhhhh roz-

rozliczne w nim się wydaią. Kamień ten iest Człowieka, że tak rzekę, uniwersalnego obrazem. Człowiek bowiem obyczayny, iest moralnym nieiakim, pełnym wszystkiego zbiorem czyli składem, ieden zamykaiący w sobie wszystkie wszystkich przymioty.

Przyznaię ia wprawdzie, powszechne to ludzi zdanie bydź prawdziwym: iż nie masz takiego na świecie, ktoryby miał wszystko w sobie, y wszystkich innych posiadał zalety, iako *non omnis fert omnia tellus*. Jedna bowiem ziemia ma wina po dostatku, druga obfituie w zboże. *Sycylia* pszenicy dostarcza: *Kreta* wina dodaie: *Lydya* purpurę, iedwab *Kalabrya* dosyła: złoto y srebro *Hiszpania* z *Jndyami* zachodniemi, gdy Wschodnie perłami y dyamentami szafuią. Taż sama w umysłach ludzkich y obyczaiach znayduie się rożnica. Nie wszystko wszystkim przystoi, są ktorzy zupełnie dobrze w prywatnym życia sprawuią się stanie, na publiczne zaś urzędy wysadzeni, sprawy ich tey do-

broci

broci u siebie nie znaią, a iako mowi *Pliniusz*: błysnął ktoś na woynie, ale zgasł w pokoiu: innemu toga, lecz nie kiryś był ozdobą: ten znalezioną w domu chwałę na publice; ow zaś zdobytą na publice, w domu stracił. (a) Przyśpiewuie tey prozie y prawdzie *Pliniusza*, podobnym w wierszach swoich tonem *Klaudyan*:

———————nunquam sincera honorum
Sors ulli concessa viro, quem vultus honestat,
Dedecorant mores, animus quem pulchrior ornat,
Corpus destituit. bellis insignior ille,
Sed pacem fœdat vitiis. hic publica felix,
Sed privata minus. ———————

Nikomu dobr tak czystych fortuna nie dała,
By do nich iaka wada się nie przymieszała.
Kogo krasi uroda, szpecą obyczaie:
Do piękności umysłu temu niedostaie
Krasy ciała: na woynie ow iest znakomity,
Lecz szpeci występkami w pokoiu zaszczyty
Swe: szczęśliwie ten sprawy publiczne odbywa,
Lecz w domu podobnego szczęścia nie zażywa,

Często

(a) *Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace, alium toga sed non & arma honestarunt: ille quæsitam domi gloriam, in publico, hic in publico partam, domi perdidit.* Plin. in pan. Trai.

Częſtokroć, (mowi *Barclaius*) kto urodzeniem y potęgą ieſt znaczny, na dobrach mu umyſłu zchodzi; iakoby ſię wyroki obawiały, aby mu dawſzy rozum wielki z niemnieyſzym ſzczęściem, z śmiertelnego człowieka nie śmiertelnym go Bogiem nie zrobiły (b) Gdyby teraz żył na świecie *Horacyuſz*, nie znalazłby podobno *Aryſtyppa*, o ktorymby mogł mowić: *Omnis Ariſtippum decuit color, & ſtatus & res*. Toż ſamo ma ſię rozumieć o naukach, umieiętnościach, y wſzelkich wiadomościach,

namque aliis bellare Deus conceſsit, at illi
Saltare, atque alii cytharâ cantuque valere,

iako mowi *Homer*. Kupiec ieden w mieście *Samos*, przedawał Kantora, Bakałarza y *Ezopa*. Przyſtąpiwſzy do kupca y do żywego towaru *Xantus* filozof, ſpyta ſię nayprzod Kantora, coby umiał, ten mu odpowie: *wſzyſtko*. Co

ſłyſząc

(b) Saepe qui ſtirpe & potentiâ praecipuus eſt, animi bonis deficit, tanquam verentibus fatis, ne ſi ſummam mentem & fortunam dent homini, Deum faciant ex mortali. Barcl. lib. 1. *Argenid.*

ſłyſząc *Ezop* uśmiechnął ſię, pyta potym Bakałarza, coby umiał? y ten iak pierwſzy odpowiedział: *wſzyſtko.* na koniec pyta ſię *Ezopa* coby też umiał? aż on odpowie: *nic.* Jakże to? odezwie ſię *Xantus*, aż *Ezop* rzeknie: ponieważ ci dway wſzyſtką umieiętność zabrali, nic mi z niey nie zoſtawiwſzy. Ktorą odpowiedzią zkarcił pierwſzych pychę, y oraz nauczył, że nie maſz na świecie żadnego, ktoryby mogł wſzyſtko, lub wſzyſtko umiał. Dowcipnie to pod cieniem podobieńſtwa, Symboliſta ieden wyraził, ktory do pęku namalowanych kluczy, ten napis przydał: *non omnia poſſumus omnes.*

Przyznaię iakom rzekł wyżey, to wſzyſtko bydź prawdą, z tym wſzyſtkim y to rozumiem, że ſię od prawdy nie oddala, iż może bydź *Morale Univerſale*, to ieſt Człowiek taki, w ktorymby iednym znaydowało ſię powſzechnym zbiorem to wſzyſtko razem umieſzczone: co po części po innych niby ieſt rozproſzone. Taki zbior uparrzył w ſwoim

Klaudyan

Klaudyan Stylikonie . . . . *sparguntur in omnes.*
In te mista fluunt, et quæ divisa beatos
Efficiunt, collecta tenes . . . . .
Alcybiadesa Dzieiopisowie chwalą, iż umysł miał iakiś ogolny, tak dalece, iż podług rożnych, u ktorych znaydował się narodow, rożne też obyczaie na siebie przybiérał zdaiąc się, iakoby tam był urodzonym y wychowanym. *Annibala* także zdawał się bydź umysł do rożnych rzeczy usormowany, y do rozkazywania y do posłuszeństwa; wielce on był śmiałym w narażaniu się na niebespieczeństwa, wielce uważnym w pośrzod samych niebespieczeństw. *Juliusz Cezar* wszystkiego miał czułną Pamięć, krzywd tylko iednych zapominał. O *Hieronymie* to było powszechne świata całego zdanie: iż żaden tego nie wiedział, czego *Hieronym* nie wiedział. *à nemine sciri, quod Hieronymus ignoraret.*

II.

Genus virtute perennat.

Onich, iako *Abulensis* pisze, ma kształt y pozor źwierciadłowy; lecz w nim obrazy rzeczy przewrocone pokazuią się, iako w źwierciadłach żłobkowatych. (a) Zwierciadłom Przodkow swoich, są ich Potomkowie, w ktorych przez nowe zasługi rod dawny odnowiony nieiako się odradza, sami zaś Przodkowie, iakoby chcąc ożyć w Potomkach, o pomoc do ich cnoty wołaią:

Obsecro & obtestor, vitæ me redde priori.

Nieszczęśliwi to rodzice, ktorzy synow, że tak rzekę, *onichowych* maią, w ktorych ich cnoty y sławy obrazy wspaczne y przewrocone światu pokazuią się. Przewrocony dom ieſt starożytny, obalona dawna Przodkow chwała, ktorą nowa czyli odnowiona cnotą rodowitość potomkow nie wspiera

(a) *in speculis concavis.*

8 13

wspiera: ten bowiem iest umyslu rodowitego zaszczyt, nie bydź zacności swych Przodkow niegodnym, y nie tak dbać o to, iak znakomitych miało się Dziadow, iak o to się raczey starać, aby nie bydź wyrodnym ich potomkiem: nie zaleci bowiem błotnistą y mętną rzekę, czystego źrzodła strumień przezroczysty. Niesława iest niecnotliwemu sława Przodkow iego, y odrodkowi sama rodowitość haniebną, gdyż *dedecorant bene nata culpæ*. Ztąd ostrzega *S. Ambroży*, strzeż się aby zasługi twych Przodkow wstydem się wtobie nie „rumieniły, aby y onym snać nie rzeczono, dla „czegoście takiego potomka zostawili? (b) Gdzie „zaś tey pomocy y załogi cnota y rodowitości nie ma, lepiey daleko iest, iako mowi *Horacyusz*:

Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem.

Potwierdza się to świadectwem y postępkiem Konsula y Mowcy Rzymskiego *Cycerona*, ktoremu gdy ktoś zarzucał rod nie bardzo szlachetny, odpowiedział: daleko mi iest lepiey, memi czynami „słynąć, iak mniemanym z Przodkow chlubić się „zaszczytem, á oraz tak żyć, abym był następcom „moim szlachectwa początkiem y cnoty przykła„dem. (c) umysł bowiem (iako mowi *Seneka*) „szlachcicem czyni, ktoremu z iakiegokolwiek „stanu, nad los urodzenia powstać wolno. Nie był Patrycyuszem *Sokrates*. *Kleantes* wodę kubłami „ciągnął, y pracowite do polewania ogrodu nay„mował ręce: *Platona* nie wzieła szlachcicem Fi-

„lozofia,

(b) *Cave, ne in te erubescant tuorum merita maiorum, ne forte & illis dicatur: cur talem reliquistis hæredem.* S. Ambr.

(c) *Satius est meis gestis florere, quàm Maiorum opinione uti, et ita vivere, ut sim posteris meis nobilitatis initium, et virtutis exemplum.* Cic.

„lozofia, lecz go uczyniła &c. (d) Słusznie przeto *Aelianus*: U wszystkich (prawi) są śmiechu godni, ktorzy się z herbow Przodkow swoich nadymaią: gdyż w Rzymskim narodzie o oycu wprawdzie *Maryusza* nie wiemy, ktorego iednak dla czynow wielkości w podziwieniu mamy: *Katona* też *starszego* ktoby oyca chciał poznać, z wielkąby mu trudnością dowiadywać się o nim przyszło. (e)

Oliwne ktoś drzewo, młodocianemi zewsząd gałązkami, ktore sok z niego ciągnęły, okryte namalował, przydawszy napis. *ut substituantur*. Tak namiestnikami rodzicow swoich bydź maią synowie, ciągnąc z nich treści dobrego życia, nie zaś ich rod y chwałę niecnemi każąc postępkami: niech zostawione sobie zbiory y maiątki, na sławę nie na hanbę Przodkow swoich, obracaią: niech godnemi chwały y pamięci czynami pamięć ich w sobie ożywiaią: y dawne domow zaszczyty, nowemi coraz pomnażaiąc ozdobami, starożytność swoiego rodu sposobem tym dowodzą. Kończę tę rzecz naostatek słowy *Boecyusza*, zacnego urodzeniem y godnością konsulowską, zacnieyszego rozumem y cnotą męża, że ieżeli (mowi ten Rzymski Senator) znay„duie się w Szlachectwie co dobrego tedy to iedno „bydź rozumiem, iż się bydź zdaie włożona na „Szlachetne Osoby powinność, aby się od cnoty „swych Przodkow nie odradzały. (f)

(d) *Animus nobilem facit, cui ex quacunque conditione supra fortunam assurgere licet. Patritius Socrates non fuit: Cleanthes aquam traxit, et rigando hortulo manus locavit: Platonem non accepit nobilem Philosophia, sed fecit.* Sen.

(e) *Var. Hist.* lib. XII. cap. 6. *(f) Quod si quod est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à Maiorum virtute degenerent.* de Cons. Phil. *lib.* 3. *Pros.* 6.